

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 2 3 2 5 2 1 1 1

JESENSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA

==== Izpitna pola 1 ====

Strukturirane naloge

Ponedeljek, 28. avgust 2023 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 4 strukturirane naloge, od katerih izberite in rešite 2. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 40; vsaka naloga je vredna 20 točk.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prvi dve nalogi, ki ste ju reševali.

1.	2.	3.	4.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 3 prazne.

1. Identiteta in kultura

Vir 1

V šestih milijonih let, odkar se je človek ločil od šimpanzov, nas je evolucija obdarila s številnimi pridobitvami, zaradi katerih smo, kakršni smo: hoja po dveh nogah, neporaščena koža, oponibilni palci, podaljšano otroštvo in veliki zapleteni možgani. Ljudje pa nismo le zaradi teh značilnosti. Veliko naših bistvenih značilnosti – kot so jezik, umetnost, tehnologija, pripovedovanje zgodb in kuhanje – se prenaša s kulturo. Čeprav so proizvod človeške biologije, niso sestavina našega dednega zapisa. Iz roda v rod prehajajo s socializacijo, med katero se razvijajo.

(Kemp, C. (2015): Nazaj v divjino, Global, september 2015, str. 82)

1.1. Navedite še tri antropološke posebnosti človeške vrste, ki niso omenjene v viru 1.

Prva posebnost: _____

Druga posebnost: _____

Tretja posebnost: _____

(2 točki)

Vir 2

Pogrešam duhovite skovanke, domiselne besedne zveze in pesniško navdahnjene prispodobe, ki bi nadomestile že na smrt dolgočasne in duhamorno ponavljajoče se uveljavljene fraze »globalna finančna kriza«, »tranzicijski tajkun«, »menedžerski prevzem«, »zaskrbljujoče segrevanje ozračja«, »vse bolj mile zime« in »gneča v šestnajstmetrskem prostoru«, kjer nekdo vedno znova in znova potiska okroglo usnje za hrbet čuvaja nasprotnikove mreže.

(Vojnović, G. (2010): Ko Jimmy Choo sreča Fidela Castra, Študentska založba, Ljubljana, str. 60)

1.2. Navedite in opišite sestavino kulture, o kateri govori vir 2.

_____

_____

_____

_____

(2 točki)

Vir 3

Obdobje prve menstruacije so dekleta morala prebiti ločena od drugih pripadnikov Rodu. Če se je to zgodilo pozimi, so jih osamili v kakšnem odmaknjenem koticu jame, spomladi, poleti ali jeseni pa so ta čas morale preživeti na prostem. Za mlada, neoborožena dekleta, vajena varnega zavetja in družbe drugih pripadnikov Rodu, je bilo to nevarno, strah zbujajoče doživetje. To je bil preizkus zrelosti ob prestopu med odrasle ženske, podobno kot so dečki svojo polnoletnost potrdili s prvim lovom in nato še s slovesnim obredom.

(Auel, J. M. (2005): Rod jamskega medveda, Učila International, Tržič, str. 176)

1.3. O kateri sestavini kulture govori vir 3?

_____ (1)

Navedite konkreten primer obreda prehoda (obreda iniciacije), ki ni naveden v viru 3.

_____
_____
_____ (1)
(2 točki)

1.4. Kratko predstavite tri različne vzroke, zaradi katerih posameznik ne ravna v skladu z vrednotami, ki jih je sprejel in prisega nanje.

Prvi vzrok: _____
_____ (1)

Drugi vzrok: _____
_____ (1)

Tretji vzrok: _____
_____ (1)
(3 točke)

1.5. Pojasnite pogoste trditve sociologov, da se kulturna raznolikost zmanjšuje.

_____
_____
_____ (2 točki)

Vir 4

Doma nismo govorili arabsko, ker je bila mama tako obsedena s francosko kulturo in je arabščino v hiši prepovedala. Očetova mama pa je govorila samo arabsko. Pri mesarju smo meso kupovali po arabsko, pri špeceristu pa moko v grščini. Med sabo francosko, v šoli angleško, z Marijo italijansko. In potem še judovske izvedbe španščine in portugalščine, nekateri so govorili farsi in kaj jaz vem. Vse, kar se je govorilo v Kairu. Vse od vseh.

(Hladnik Milharčič, E. (2009): Pot na Orient, Študentska založba, Ljubljana, 2009, str. 26)

1.6. Kako imenujemo obstoj različnih kultur v okviru iste družbe oz. države, ki je opisan v viru 4?

_____ (1 točka)

1.7. Pojasnite, kaj je kulturni nihilizem.

_____
_____
_____ (2 točki)

Vir 5

Rudyard Kipling: Breme belega človeka

»Prevzemi breme belega človeka,

pošlji najboljše iz rodne zemlje,

zaveži svoje sinove izgnanstvu,

da potrebam ujetnikov zadosti.

Da v težkem jarmu strežejo

nemirnim in divjim ljudem,

nedavno zajetim, čemernim ljudstvom,

napol hudičem, napol otrokom.«

(Harari, J. V. (2014): Sapiens, kratka zgodovina človeštva, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2014, str. 307)

1.8. V viru 5 sta opisana odziv in presojanje drugih kultur s stališča standardov in značilnosti lastne kulture. Kako imenujemo takšen pojav oziroma presojanje?

_____ (1 točka)

1.9. Opredelitev subkulturo in protikulturo (kontrakulture) in pojasnite razliko med njima.

Opredelitev subkulture: _____
_____
_____ (1)

Opredelitev protikulture: _____
_____
_____ (1)

Razlika: _____
_____
_____ (1)
(3 točke)

1.10. Mladinske subkulture so začele nastajati v 50. letih prejšnjega stoletja v ZDA in Evropi. Predstavite dve družbeni okoliščini, s katerima je bilo povezano njihovo nastajanje.

Prva okoliščina: _____
_____ (1)

Druga okoliščina: _____
_____ (1)
(2 točki)

2. Družbene različnosti in neenakosti

2.1. Opredelite družbeni status in navedite, kaj ga določa.

Opredelitev: _____
_____
(1)

Določajo ga: _____
_____
_____
(2)
(3 točke)

2.2. Kaj je statusna skladnost in kaj statusna neskladnost?

Statusna skladnost: _____
(1)

Statusna neskladnost: _____
(1)
(2 točki)

2.3. Kakšen status je značilen za zaprt sistem slojevitosti in kakšen za odprt sistem slojevitosti?

Status v zaprtem sistemu je: _____
(1)

Status v odprtem sistemu je: _____
(1)
(2 točki)

2.4. Navedite tri elemente kulturnega kapitala in razložite, kako lahko kulturne razlike vplivajo na razredne razlike.

Elementi kulturnega kapitala so: _____
_____
(2)

Razlaga: _____
_____
_____
(1)
(3 točke)

2.5. Nekatere teorije pojasnjujejo revščino z njeno družbeno funkcionalnostjo. Predstavite tri razloge, ki naj bi pojasnjevali družbeno funkcionalnost revščine.

Prvi razlog: _____

_____ (1)

Drugi razlog: _____

_____ (1)

Tretji razlog: _____

_____ (1)
(3 točke)

2.6. Kako imenujemo spreminjanje družbenega statusa?

_____ (1 točka)

2.7. V zvezi z razpravami o družbeni slojevitosti govorimo tudi o t. i. družbenem spolu. Pojasnite, kaj je družbeni spol in kako se oblikuje.

Družbeni spol je: _____

_____ (1)

Oblikuje se: _____

_____ (1)
(2 točki)

2.8. Pred vsako trditev o teorijah revščine napišite DA, če je trditev pravilna, in NE, če je napačna.

_____ »Teorija situacijske prisile vzroke za revščino vidi v okoliščinah (situacijah), ki spodbujajo subkulturo revnih. Revni ne varčujejo, ker jih k temu ne prisili kultura, ki ji pripadajo.«

(1)

_____ »Predstavniki konfliktnih teorij menijo, da je revščina individualen problem, ki izhaja iz družbene strukture in organizacije.«

(1)
(2 točki)

2.9. Pojasnite, kako lahko družbena omrežja delujejo na posameznika.

_____ (2 točki)

3. Družba – zdravje, telo, bolezen

3.1. Kako imenujemo biološko določene telesne oziroma fizične, anatomske, fiziološke ipd. razlike med spoloma?

_____ (1 točka)

Vir 1

Tako je samostojne, bistre in odločne junakinje ljudskih pripovedi Perrault nadomestil s pasivnimi in nebogljenimi, ne preveč inteligentnimi, a nadvse ubogljivimi, potrpežljivimi in marljivimi junakinjami, ki tiho čakajo na svojega rešitelja (Rdeča kapica, Pepelka, Trnuljčica). Perraultove pravljice, ki so se jim pozneje pridružile Grimmove literarne pravljice, vse po vrsti uvajajo dvojna merila, saj vztrajajo izključno pri pasivnosti, poslušnosti, odvisnosti in brezpogojnem samorazdajanju ženskih/dekliških likov, moškimi/deškimi likom pa dodeljujejo lastnosti aktivnega udejstvovanja in sposobnost naravnega vodstva, poudarjajoč njihove pogum, iznajdljivost, ambicioznost in podjetniško žilico za kopičenje bogastva in posledično napredovanje po družbeni lestvici ...

(Burcar, L.: Socializacija mladih skozi literarne pravljice. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UQ0TH615/8e67a199-eca5-4567-9b8c-db16bad880e7/PDF>. Pridobljeno: 16. 2. 2021.)

3.2. Na kateri vidik družbenega spola opozarja vir 1?

_____
 _____ (1 točka)

3.3. Kaj še vključuje družbeni spol? Navedite in kratko predstavite še dva vidika.

Prvi vidik: _____
 _____ (1)

Drugi vidik: _____
 _____ (1)
 (2 točki)

3.4. V zgodovini človeških družb in kultur so nastajale različne razlage zdravja in bolezni. Na katera dva sklopa jih lahko razdelimo glede na to, kje ljudje vidijo vzroke za zdravje/bolezni? Navedite ju in ju kratko predstavite.

Poimenovanje prvega sklopa razlag: _____ (1)

Predstavitev: _____
_____ (1)

Poimenovanje drugega sklopa razlag: _____ (1)

Predstavitev: _____
_____ (1)
(4 točke)

Vir 2

[...] bolezen vidijo kot biološko disfunkcionalnost. Na bolezen gledajo s povsem naturalističnega vidika, kar pomeni, samo s pomočjo konceptov in entitet, ki pripadajo naravnemu svetu. Tako bi na primer imeti gripo pomenilo imeti vročino, vneto grlo in nahoden nos. Vse to je mogoče objektivno izmeriti in pojasniti v tretjeosebni obliki. Bolniku z gripo zdravnik lahko izmeri temperaturo, mu pogleda grlo in vidi, da je rdeče, ter opazi, da mu teče iz nosu. Ta dejstva lahko zazna vsak opazovalec, zato jih je preprosto zajeti z naturalističnimi ali objektivnimi izrazi.

(Carel, H. (2020): Bolezen. Krik mesa, Krtina, Ljubljana, str. 34–35)

3.5. Kaj je značilno za medicinsko pojmovanje telesa, zdravja in bolezni? V odgovor vključite tri značilnosti. Lahko si pomagata z virom 2.

Prva značilnost: _____ (1)

Druga značilnost: _____ (1)

Tretja značilnost: _____ (1)
(3 točke)

3.6. Kako T. Parsons utemeljuje, da je bolezen oblika odklonskosti?

(2 točki)

3.7. Kakšna je po T. Parsonsu vloga medicine pri nadzorovanju in obvladovanju te vrste odklonskosti?

(2 točki)

3.8. Kako imenujemo proces, v katerem je čedalje več področij družbenega življenja, navad posameznikov in posameznic obravnavanih z vidika medicine?

(1 točka)

3.9. Pojasnite, kaj pomeni individualizacija odgovornosti za zdravje.

(2 točki)

Vir 3

Niti najboljši zdravstveni sistem ne more ljudem zagotoviti zdravja. Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje, da je zdravstvo zaslužno (ali odgovorno) za okoli 20 odstotkov zdravstvenih izidov, vse drugo je rezultat življenjskih razmer in družbenih dejavnikov. Obsežne, desetletja trajajoče raziskave družbenih dejavnikov zdravja in njihovih učinkov so dokaj jasno izrisale značilnosti in procese, ki vzpostavljajo dobro zdravje ljudi. Ključni dejavnik zdravja je družbena neenakost, ki z materialnimi, psihičnimi in socialnimi vzvodi sproža bolezenske procese pri ljudeh, jih ohranja in vedno znova vzpostavlja.

(Pahor, M. (2021): Zdravje in zdravstvo za družbo po covidu-19: tudi odnosi štejejo, <https://www.delo.si/sobotna-priloga/zdravje-in-zdravstvo-za-druzbo-po-covidu-19-tudi-odnosi-stejejo/#>. Pridobljeno: 12. 4. 2021.)

3.10. Pojasnite povezanost med družbeno neenakostjo in zdravjem posameznikov, posameznic. (Vir 3)

(2 točki)

4. Šolanje

4.1. Navedite štiri dejavnike, ki so spodbujali uvajanje obveznega šolanja v modernih družbah.

(2 točki)

4.2. Kaj je meritokracija?

(1 točka)

Vir 1

Morda drži, in držalo je, da so moje raziskave, osredotočene na subkulture in oblike družinske socializacije, odvrčale pozornost od pogojev in kontekstov učenja v šoli. Poudarek na rabi jezika je nemalokrat navajal ljudi k ločevanju rabe jezika in od podstati kulturnih pomenov, ki so primarno odgovorni za rabo jezika. Koncept omejenega koda se enači z »jezikovno prikrajšanostjo« ali celo z negovorečim otrokom.

(Bernstein, B. (2015): Razred, kodi, nadzor, Pef, Ljubljana, str. 235)

4.3. Poimenujte sociologa, ki je uporabo jezika povezal z različnimi sloji prebivalstva in njihovim uspehom v šoli. Pomagajte si z virom 1.

---

(1)

Pojasnite, kaj je restriktivni govorni kod. V odgovor vključite tri njegove značilnosti.

---

(2)
(3 točke)

4.4. Ustrezno povežite stolpca tako, da pred avtorjevo ime v levemu stolpcu zapišete ustrezno črko ideje, ki jo je razvil avtor in je zapisana v desnem stolpcu.

___ L. Althusser	A razšolanje šole
___ M. Ilich	B prikriti kurikulum
___ C. Laval	C šola je ideološki aparat države
___ P. Bourdieu	D kulturni kapital
___ S. Bowles in H. Gintis	E šola podjetjem dobavlja človeški kapital

(3 točke)

4.5. Naštejte tri dejavnike, ki vplivajo na uspešnost v šoli in so povezani z družino, ter enega pojasnite.

Prvi dejavnik: _____ (1)

Drugi dejavnik: _____ (1)

Tretji dejavnik: _____ (1)

Pojasnitev: _____
 _____ (1)
 (4 točke)

4.6. Pojasnite, kaj pomeni, da šola pripomore k pridobljenemu družbenemu statusu.

_____
 _____
 _____ (2 točki)

4.7. Katera je bistvena razlika med pojmovanjem vseživljenjskega učenja v 60. in 90. letih 20. stoletja.

_____
 _____
 _____ (2 točki)

4.8. Pojasnite pojem neformalno izobraževanje in navedite dva primera institucij, ki izvajajo tako izobraževanje.

Pojasnitev: _____
 _____
 _____ (2)

Prvi primer: _____

Drugi primer: _____ (1)
 (3 točke)

